

Skolan serverar gammal skåpmat i byggprogrammet

Jan Ginsburg
frilansjournalist

Stockholm oktober 2003

Expertrapporterna som vi publicerar anser vi ger
viktig kunskap och nya intressanta perspektiv

Författarna ansvarar själva för innehåll och slutsatser

BYGGKOMMISSIONEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	5
Sammanfattning och slutsatser.....	6
<i>Tummen ned för byggprogrammet.....</i>	<i>6</i>
<i>Förändra byggprogrammet!.....</i>	<i>6</i>
<i>Företagens roll.....</i>	<i>7</i>
<i>Företagens rekryteringsbehov</i>	<i>7</i>
<i>Förväntningar på utbildning och bransch.....</i>	<i>8</i>
<i>Karriär och utveckling.....</i>	<i>8</i>
<i>Fler tjejer till byggbranschen!.....</i>	<i>8</i>
Intervjuerna ord för ord.....	10
<i>Vad är bra med byggprogrammet?.....</i>	<i>10</i>
<i>Vad är dåligt med byggprogrammet?.....</i>	<i>10</i>
<i>Stämmer byggprogrammet med verkligheten?.....</i>	<i>11</i>
<i>Borde byggprogrammet förändras – i sådant fall, hur?.....</i>	<i>12</i>
<i>Är det lagom mycket kärnämnen?.....</i>	<i>14</i>
<i>Är kärnämnen viktiga?.....</i>	<i>14</i>
<i>Är det onödigt att de läser kärnämnen?.....</i>	<i>15</i>
<i>Är verksamheten inne på skolan onödig?</i>	<i>15</i>
<i>Om man lägger ihop det treåriga byggprogrammet och den treåriga lärlingstiden, är det bra? Eller är byggprogrammet onödigt?.....</i>	<i>15</i>
<i>Hur stort är problemet med byggprogrammet? Är det så att ni lever med det och tänker att vi får väl ta hand om killarna när de kommer och gör folk av dem då?</i>	<i>16</i>
<i>Hur ser den ideala byggtutbildningen ut?</i>	<i>16</i>
<i>Ni får alltså för lite gehör för era synpunkter och krav på utbildningen?.....</i>	<i>17</i>
<i>Hur är samarbetet mellan skolan och företagen?.....</i>	<i>17</i>
<i>Vilken roll bör företagen ha i byggprogrammet?.....</i>	<i>18</i>
<i>Blir eleverna väl mottagna ute på företagen?.....</i>	<i>19</i>
<i>Hur ser företagens rekryteringsbehov ut på kort och lång sikt – både kvantitativt och kvalitativt?.....</i>	<i>19</i>
<i>Hur svarar byggprogrammet mot era rekryterings- och kompetensbehov?</i>	<i>20</i>
<i>Varför valde du gymnasieskolans byggprogram?</i>	<i>21</i>
<i>Vad är det bästa med byggbranschen?</i>	<i>22</i>

<i>Vad är det sämsta med byggbranschen?</i>	22
<i>Vilka förväntningar har du på vart utbildningen leder?</i>	23
<i>Förväntningar på / möjligheter till karriär och utveckling?</i>	23
<i>Vilka möjligheter till kompetensutveckling finns i företagen?</i>	23
<i>Varför ska man egentligen börja så tidigt på mornarna?</i>	24
<i>Är det önskvärt med fler tjejer bland yrkesarbetarna?</i>	25
<i>Går det inte att göra arbetet fysiskt lättare?</i>	26
<i>Skulle ni förlora i konkurrenskraft med fler tjejer om tempot sjunker?</i>	26
<i>Det verkar som det är trögt att förändra saker och ting. Var finns motståndet?</i>	26
<i>Vad krävs för att branschen ska bli mer förändringsbenägen?</i>	26
<i>Hur är byggprogrammet upplagt på ert gymnasium?</i>	27
<i>Vad ska byggprogrammet leda till för eleverna?</i>	27
<i>Hur har din roll som lärare förändrats?</i>	27
Kursinformation	28
<i>Programsmål</i>	28
<i>Skolans ansvar</i>	28
Skolverkets utvärdering 1999	30
Skolverkets rapport ”Efter skolan”	31
Fakta om byggprogrammet	31

Inledning

Hur svarar gymnasieskolans byggprogram mot de rekryteringsbehov byggföretagen har på kort och lång sikt, främst ur kompetenssynpunkt men också kvantitativt? Och hur ser elever, lärare, yrkesarbetare och företagsledningar på byggprogrammets uppläggning och innehåll?

På Bygghögskolans uppdrag har jag besökt en medelstor, mellansvensk stad för att ta reda på vilka funderingar företagsledare och anställda, gymnasielärare och elever har kring dessa frågor.

I denna stad har jag under februari månad 2003 besökt

- Den stora gymnasieskolan och där talat med fem elever i byggprogrammets årskurs 2 samt två bygglärare, varav den ena är ansvarig för skolans kontakter med byggföretagen
- Ett mindre golvlägningsföretag. Separata intervjuer med företagets vd, en yngre yrkesarbetare och en elev på byggprogrammet som var praktikant på företaget
- Ett medelstort byggföretag. Separata intervjuer med vd, en platschef och två yngre yrkesarbetare
- Ett stort rikstäckande byggföretag. Gruppsamtal med regionchef, personalchef, en platschef och tre yngre yrkesarbetare. Dessutom individuella samtal med de tre yrkesarbetarna
- Ett stort rikstäckande anläggningsföretag. Gruppsamtal med affärschef, en platschef och två yngre yrkesarbetare. Dessutom individuella samtal med de två yrkesarbetarna.

De intervjuade yrkesarbetarna har gått byggprogrammet och har jobbat i mellan tre och 15 år.

I följande rapport finner läsaren en sammanfattning av huvudresultaten av intervjuerna. Dessutom drar jag några egna slutsatser utifrån resultaten.

Därefter följer ett långt kapitel med en sammanställning av intervjuerna så att läsaren i detalj kan studera svaren och dra egna slutsatser.

Sist i rapporten finns en kort version av Skolverkets kursinformation om byggprogrammet, några resultat från Skolverkets nationella utvärdering av vad som hänt med byggprogramselever efter skolan samt Skolverkets utvärdering av byggprogrammet från 1999.

Sammanfattning och slutsatser

Tummen ned för byggprogrammet

Det helt dominerande intrycket av samtalen på företagen och skolan är ett stort missnöje med byggprogrammet. Kritiken kan summeras på följande sätt:

- Skolan hänger inte med i utvecklingen och lever inte upp till de krav företagen ställer. Byggprogrammet behöver moderniseras - det ligger 10-15 år efter sin tid. Lärarna är före detta byggarbetare. De har för dåliga kunskaper och lär ut föråldrade metoder som inte längre används ute på byggena. ”Det har gått så långt att vi vet att killarna inte kan nästan nånting när de kommer till oss. Vi har blivit vana. Man bryr sig inte”, säger en företagsledare.
- Yrkesutbildningen på skolan handlar i alldeles för stor utsträckning om snickeri, i viss mån också om betong och murning. Övriga yrkeskategorier (såsom exempelvis undertaksmontering, golvläggning, plåtslageri, rörmoke-ri) berörs nästan inte alls.
- ”På skolan klarar man inte av att hålla isär de olika inriktningarna. Det blir lite för mycket lekskola”, säger en företagsledare.
- Det finns en kompakt enighet om att det är för lite praktik och att den sätts in för sent.
- De så kallade kärnämnenen tar för mycket tid. Svenska, matematik och engelska är bra att de läser, men samhällskunskap, historia, religion och estetisk verksamhet känns onödigt.
- Skolan lyssnar för lite på företagets synpunkter.
- Lärarna klagar över bristande resurser. Det finns allt mindre tid för dem att följa upp elever som är ute på praktik. Allt mer tid går åt till sociala arrangemang kring eleverna. ”Vi bygglärare har fått en helt annan roll. Det här med yrket kommer nästan i andra och tredje hand”, suckar en lärare.

Förändra byggprogrammet!

Under samtalen framfördes många synpunkter på hur byggutbildningen på gymnasienivå skulle kunna förändras till det bättre. Alla tycker inte likadant, men i en del frågor finns det en rätt stor överensstämmelse. Här ett försök till sammanfattning:

- Eleverna ska ut på praktik så tidigt som möjligt, kanske genast när utbildningen börjar. ”Praktiken är extremt bra”, säger en elev.
- Gör byggprogrammet mer flexibelt. Ge eleverna större möjligheter att välja hur mycket kärnämnen respektive yrkesteknik de vill lära sig.
- När det gäller kärnämnenen är meningarna delade. Några vill ta bort dem helt, medan andra tycker de behövs för framtida högskoleutbildningar och för att på ett bra sätt kunna delta i företagets verksamhet.
- Redan på grundskolans högstadium borde eleverna få ordentlig information om byggbranschen och behoven av folk till de olika yrkena.
- Återuppta de rena lärlingsbyggen som fanns förr. Instruktorer ska där hjälpa eleverna med bygget från början till slut.

- Man kanske till och med ska ta bort byggprogrammet helt och hållet och återgå till den gamla lärlingsutbildningen.
- Personalchefen på det rikstäckande byggföretaget presenterade ett helt förslag på hur den ideala byggtutbildningen kan se ut. Läs mer om det i följande kapitel.
- Företagen skulle kunna ta över hela yrkestekniken och skolan bara ha kvar de teoretiska kärnämnen. Den lösningen har tydligen diskuterats, men av någon anledning blev det tvärstopp. Ett förslag i det sammanhanget är att företagen och skolan delar på skolpengen.

Företagens roll

Det finns en allmän önskan om ett bättre samarbete mellan skolan och företagen. (Kontaktläraren är tämligen ensam om att tycka att samarbetet fungerar bra.)

Från elevhåll tycker man att företagen borde komma till skolan och informera och hålla lektioner. Det är också något som företagen säger sig vilja, men tillägger att skolan aldrig hör av sig med sådana önskemål.

Branschen skulle behöva styra mer så att företagen inte bara får snickare, utan även tillräckligt av andra yrkeskategorier.

Ett initiativ som får mycket beröm av alla är den yrkesmässa som RYK (regionala yrkeskommittén) arrangerade under en dag förra året. Där gav företagen eleverna handfast information om 8 olika byggyrken. I år hålls en likadan mässa, utökad till 2 dagar.

Både de nuvarande och de före detta eleverna är nöjda med hur de blivit mottagna på företagen när de kommer ut på praktik. Mycket hänger det dock på eleverna själva att visa ”rätt” inställning till jobbet. Och att företagen lyckas få fram bra handledare.

Företagens rekryteringsbehov

Företagen är förstås glada över att antalet intagningar till gymnasieskolan ökat kraftigt de senaste åren. Dessutom väljer dagens ungdomar byggprogrammet i första hand, vilket tyder på ett ökande intresse för byggbranschen. Frågan är om det rör sig om en utveckling som håller i sig.

Inom 5-10 år räknar dock företagen med att det kommer att bli stor brist på yrkesarbetare. De som kommer från gymnasieskolan kommer inte att räcka till. Företagen måste också vända sig till grupper som det traditionellt inte finns många av i branschen – kvinnor och invandrare.

När det gäller kompetensen är företagen mest intresserade av att de elever som kommer ut är motiverade och att de har ”rätt” inställning till jobbet. De ska också ha social kompetens, eftersom det i jobbet ofta ingår kundkontakter och för att man ska fungera bra i arbetsgemenskapen.

På företagen anser man att det rätt ofta är både si och så med inställningen hos eleverna och att detta är något som skolan borde jobba mer med.

Som nämnts ovan tycker företagen att verksamheten på skolan alltför mycket är inriktad på snickeri. Önskemålet är att eleverna i stället får en mer allmän yrkeskompetens på skolan. Specialinriktningen får eleverna sedan ute på företagen.

Förväntningar på utbildning och bransch

Gemensamt för de flesta intervjuade eleverna är att de valt byggprogrammet för att de vill ha ett rörligt, praktiskt arbete där de inte behöver sitta still. Att valet hamnade på just byggprogrammet beror framför allt på att det nu verkar ganska lätt att få jobb i byggbranschen och att det är förhållandevis bra betalt.

Även om eleverna har en del kritiska synpunkter på utbildningen (främst vill de ha mer praktik), tycker de hittills att de valt rätt.

Både de nuvarande eleverna och yrkesarbetarna anser att det bästa med byggbranschen är rörligheten och friheten liksom arbetsgemenskapen.

Till nackdelarna hör att jobbet är riskfyllt, tungt, dammigt och bullrigt - det sliter på kroppen. Och att behöva gå upp så tidigt på mornarna.

Karriär och utveckling

Bland eleverna finns vissa förväntningar om att så småningom kunna avancera i yrket och bli platschefer. Någon hoppas också kunna bli byggnadsingenjör.

Finns det då utvecklingsmöjligheter inom företagen? Det lilla golvlägningsföretaget satsar mest på att utveckla medarbetarna till fulländade yrkesmän. Behovet av arbetsledare är inte så stort.

På de andra företagen ligger utvecklingssamtal till grund för att få fram yrkesarbetare som kan lära sig bli arbetsledare. Men alla yrkesarbetare verkar inte känna till vilka möjligheter som finns.

Fler tjejer till byggbranschen!

Alla intervjuade är rörande överens om att det vore bra med fler tjejer bland yrkesarbetarna. Förutom att ”det vore kul att ha något att titta på”, så är den allmänna uppfattningen att tjejerna även har annat positivt att tillföra.

Stämningen på arbetsplatserna skulle bli mer harmonisk och lugn med fler tjejer. Det skulle bli mer ordning och reda.

Det skulle ställa krav på förändringar i arbetsprocessen och i arbetsmiljön för att passa tjejerna. Bland annat behöver nog arbetstiderna ändras och bli mer flexibla – de tidiga mornarna kanske blir ett minne blott.

”I framtiden kommer företag som lyckas få killar och tjejer att jobba ihop och hitta nya koncept att vara framgångsrika”, tror en företagsledare.

Och med den hotande arbetskraftsbristen i åtanke kanske det också blir en överlevnadsfråga att locka fler tjejer till byggföretagen.

Intervjuerna ord för ord

I detta kapitel återges intervjusvaren i stort sett ord för ord. För att (förhoppningsvis) förenkla läsningen har jag gett de olika företagen följande beteckningar:

- **Företag A** (det lilla golvlägningsföretaget)
- **Företag B** (det medelstora byggföretaget)
- **Företag C** (det stora rikstäckande byggföretaget)
- **Företag D** (det stora rikstäckande anläggningsföretaget)

Vad är bra med byggprogrammet?

Elev 1 Att det är så kul. Den här linjen är bra för mig, jag har valt rätt.

Elev 2 Inga läxor!

Elev 3 Inte så långa dagar, så man orkar med. Och praktiken, som det är lagom mycket av.

Elev 4 Praktiken är kanonbra.

Elev 5 Varvningen teori-praktik.

Praktikant, Företag A

Det bästa är praktiken, i skolan lär man sig inte så mycket. Mer praktik skulle det vara.

Vad är dåligt med byggprogrammet?

Elev 1 Inget särskilt. Det ska kanske vara att man har tagit in så många nu, så det är svårt att ta hand om alla på ett bra sätt.

Elev 2 Trånga utrymmen här i skolan. Det är tungt, sliter på kroppen.

Elev 3 I 1:an var det för långsamt tempo. För sen i 2:an blev det mycket mer och då var man inte van med det.

Elev 4 Det är för lite ämnen, vi blir stämplade som att vi inte kan nåenting. Jag skulle vilja ha fler valbara teoretiska kurser för att förbereda sig till högskolan.

Elev 5 Lite för mycket tid i skolan, för mycket pluggande. När man är i skolan borde vi ägna oss mer åt byggämnen, t.ex. ritningar. Kärnämnen tar för mycket tid. Matte, svenska och engelska är bra.

Lärare 2

Under de 10 år jag varit bygglärare har det skett en stor försämring. Dels hade eleverna mycket mer yrkesteknik förut, det har skett nästan en halvering (förut 27 timmar i veckan). De flesta elever som kommer hit vill gå på ett praktiskt program, inte teoretiskt.

Vi har inte tid att vara ute och följa upp eleverna när de är ute på praktik. I framtiden kommer arbetsgivarna att säga nej till att ta emot praktikanter om vi inte klarar det.

Nu har vi haft en 100-procentig intagning, d.v.s. alla som vill tas in, vare sig de kan något från grundskolan eller inte. Men till hösten backar man och det blir inte 100 procent intag.

Yrkesarbetare, Företag D

Det blev en liten chock när man skulle ut på praktik och man skulle vara där redan kvart i sju. Man borde ha börjat med kortare dagar, kanske kl 9-3.

Det var mycket gammalt materiel och böcker i skolan, det skulle ha behövts uppdaterats. Det hade varit bra om någon från branschen kommit till skolan och berättat om hur man gör inom t.ex. anläggning.

I skolan handlade det mest om snickeri.

Yrkesarbetare, Företag C

På skolan var det för mycket teoretiskt prat, i stället för att visa praktiskt.

Lärarna ligger 10-15 år efter hur det ser ut i verkligheten.

Stämmer byggprogrammet med verkligheten?

Elev 1 Nä, jag lär mig mycket mer ute på bygget än jag gör i skolan. I skolan är det lite grundläggande så man vet vad de håller på med. Man behöver inte springa och fråga om precis allting.

Elev 2 Det borde vara mer praktik. Det lär man sig mycket mer på än att vara i skolan.

Elev 3 Samhällskunskap förstår jag inte riktigt vad vi ska ha till. Matte är bra. Och svenska och engelska. Praktiken är extremt bra.

Elev 4 Ja, det tycker jag faktiskt. Vi lärde oss ganska mycket i 1:an. Fast jag skulle gärna haft mer praktik i 1:an. Nu hade vi bara 2 veckor sent på vårterminen.

Elev 5 Ja, jag har en någorlunda bra grund. Men det är ute på byggena man lär sig något.

Affärschef och platschef, Företag D

Det är dåliga kunskaper hos lärarna.

Det är utslitna betongarbetare, snickare eller murare som blir lärare. Det skulle behöva breddas, men de är väl glada för vad de får.

Det är en dyr utbildning, därför vill skolan egentligen inte ha den utan ge ut den till företagen. Hela paketet, med kärnämnen och allting. Fast vi är inte intresserade av kärnämnen, men av det rent yrkesmässiga.

Det har förts diskussioner, bl.a. i Värmland beslutade man om det, om att företagen skulle kunna ta hela den rent yrkesmässiga biten och skolan de teoretiska kärnämnen. Men sen blev det plötsligt tvärstopp, jag tror att det var byggfacket som la sig i. Och här i vår region la man locket på helt.

Men jag tror att vi ändå är på väg åt det hållet.

Yrkesarbetare, Företag D

Det skulle nog behöva uppdateras en del. Vi fick inte prova på mycket, mest hålla på med snickeri och betong. Det är väl mest för att så många väljer snickeri.

Jag håller med. Det var någon matläggare som var ute och visade lite, annars var det inriktat på snickeri.

Personalchef och platschef, Företag C

Killarna kan för lite praktiskt, både som praktikanter och som lärlingar. De är långt ifrån fullärda, det är mycket som saknas, maskiner och allting. Och är man på skolan

och tittar så förstår man det, det är mycket lek. Skolan lever inte upp till de krav som vi ställer.,

Vet de på skolan om vad ni tycker?

Ja, det tror jag. Jag sitter med i programrådet (folk från skolan, företagen och facket) och i regionala yrkeskommittén, RYK. Jag träffar rektorerna och lärarna. Jag har framfört ett flertal synpunkter. Det verkar t.ex. inte som om en del av grabbarna vet vad det innebär att söka en bygglinje när de kommer ut. Fast det finns också de som är intresserade och tar för sig och vill lära sig.

Men många är inte medvetna om att ett bygge är en farlig arbetsplats. De bryr sig mer om vad det är för färg på byxorna än att ha hjälm på sig.

Vad säger skolan om detta?

Skolan och en del elever säger att när eleverna kommer ut på praktik får de bara sopa.

Jag har sagt till skolan att a och o är att eleverna visar en bra inställning när de kommer ut. Jag har också sagt till lärarna att de måste klargöra att arbetstiden är kvart i sju till fyra.

De gamla lärlingsbyggena var bra ur utbildningssyfte.

Yrkesarbetare, Företag B

1 Det jag fick lära mig inne på skolan var gamla metoder, jämfört med hur man jobbade ute på byggena. Nya maskiner, material, verktyg. Det man lärde sig av var praktiken ute på byggena.

Lärarna var pensionerade byggarbetare och de lärde ut det som de kunde.

Men det var nog inte helt meningslöst, för man fick lite hum. Det kanske var en lagom liten introduktion.

2 Lite nytta har jag väl haft av den. Ritningsläsning fick man ju lära sig lite. Men det mesta lär man sig ute i praktiken. Lite nytta har jag väl haft av kärnämnen, även om jag då tyckte de var onödiga.

Borde byggprogrammet förändras – i sådant fall, hur?

Elev 1 Inte som jag kan komma på.

Elev 2 Det skulle kunna vara bättre information från företagen, att de kom hit till skolan och höll i vissa lektioner. Det var en bra träff för ett tag sedan då vi fick möta chefer från företagen.

Elev 3 Se föregående fråga. Skorna får man skavsår av.

Elev 4 Jag skulle vilja ha fler valbara teoretiska kurser för att förbereda sig till högskolan.

Elev 5 När man är i skolan borde vi ägna oss mer åt byggämnen, t.ex. ritningar. Kärnämnen tar för mycket tid. Matte, svenska och engelska är bra.

Lärare 2

De som vill ha mer yrkesteknik borde kunna få det. Då skulle vi kunna anpassa oss mer till vad marknaden vill ha. De tycker inte att våra elever lär sig nånting i skolan.

Det skulle finnas större valmöjligheter. De som har siktat inställt på högskolan ska ha den möjligheten. Men de flesta är skoltrötta och de vill ha mer yrkesteknik så de är förberedda när de kommer ut på byggena.

VD, Företag A:

Jag skulle vilja att man närmade sig den gamla lärlingsutbildningen. Det bästa vore att återgå till den. I vilket fall som helst: Fortast möjligt i årskurs ett skulle de komma ut och känna på jobbet. Praktik två dagar i veckan redan första året.

En variant skulle kunna vara att företag och skola delar på skolpengen. Att företaget åtar sig att sköta teorin som ligger inom yrket, medan behöriga lärare tar hand om de teoretiska kärnämnen.

Yrkesarbetare, Företag A

När jag har pratat med de elever som jag varit handledare åt, så verkar det som om kompetensen bland lärarna är sämre. De har för många ämnen.

Det enklaste de skulle kunna göra är som vi hade det, vi hade bå 2 gånger 2 meter, där vi fick prova på många olika tekniker. Så är det inte idag och det gör att de inte vågar prova på när de kommer ut på praktik.

Jag fick inte prova på någon mattläggning i 1:an. Snickeri, betong, murare fick jag prova på.

Det innebär att vi får lära dem från grunden när de kommer hit. De borde ha mer med sig från skolan. I ettan borde alla få prova på alla olika inriktningar, en vecka på varje.

Vissa praktikanter som kommer är väldigt skoltrötta. De säger att det beror på att de inte får göra nåt på skolan.

Affärschef och platschef, Företag D

Inom RYK (Regionala yrkeskommittén) ska vi gå ut och informera lärarna om hur branschen fungerar, för det vet de inte.

Det är helt nödvändigt att vi går in redan på högstadiet och pratar med eleverna och påverkar dem. Idag får de ingen sådan information.

Så har vi praktikdagarna med information och då de får prova på olika saker.

Branschen skulle behöva styra mer, så att vi inte bara får snickare utan också murare, rörmokare, plåtslagare och målare. Idag får eleverna välja som de vill och då blir det mest snickeri.

Hur ska den styrningen gå till?

Det måste bli en dialog med skolfolket så att de vet hur många som behövs till de olika yrkena. Och som sagt, det bör ske redan på högstadiet.

Vi startar med information till lärarna.

VD, Företag B

För 20 år sedan fanns de rena lärlingsbyggena, där det fanns instruktörer som hjälpte killarna att driva hela projekt från början till slut. Här i Västerås byggde man hela barnstugor med lärlingsgång i samarbete med något byggföretag. Det var väldigt bra.

Det finns inte kvar idag, inte heller instruktörerna (vad jag vet). I skolan tror jag man blir lite insnöad, man tar inte riktigt del av vad som sker ute i företagen, hur man gör saker och ting på ett modernt och rationellt sätt.

Det vore något att fundera över om man inte skulle återuppta. Det vore också ett sätt att bättre utnyttja utbildningstiden, som många killar tycker ägnas för mycket åt att meningslöst sitta av i skolan.

Platschef, Företag B

Jag tycker att killarna ska ut som lärlingar på byggena direkt. Börja där från början.

Yrkesarbetare, Företag B

Det skulle ha varit mer praktik första året. Inne på skolan blir det lätt lite lekskola.

Ritningar, mängd och material fick vi aldrig lära oss. Inte heller hållfasthet.

Det är viktigt att man får göra rätt saker under praktiken, så man inte bara får gå och sopa.

Är det lagom mycket kärnämnen?

Kontaktlärare

Ja, det tror jag. Tidigare var det så att eleverna hade mer timmar i yrket och kunde mer när de kom ut. Nu har de mycket mindre timmar i yrket och kan mindre när de slutar skolan. Nu är de i stället mer allmänbildade. Jag tror inte det är någon större nackdel med den utvecklingen.

Är kärnämnen viktiga?

VD, Företag A

Nej, inte ur mitt perspektiv. Det som behövs bör de ha med sig från grundskolan.

Yrkesarbetare, Företag A

Ja, i alla fall matte och svenska.

Den gamla lärlingsutbildningen var väldigt bra. Fast det är viktigt att man också får med sig en del kärnämnen så man kan gå vidare till högskolan om man vill.

Affärschef, platschef och yrkesarbetare, Företag D

Det hör till allmänbildningen att kunna läsa och skriva rätt.

Jag tror det vore bättre att varva praktik och skola. När det gäller anläggning skulle det vara så att på vintern är man inne på skolan och på sommaren ute på byggena.

Det är många ämnen som är bra onödiga, som man läste på högstadiet och som man repeterar på gymnasiet. Engelska och matte kom man lite vidare på, men inte de andra ämnena. Det var meningslöst.

Yrkesarbetare, Företag B

Det är väl matten jag har haft nytta av, det andra har jag inte haft speciell nytta av. Jag lärde mig inte mer än vad jag gjorde på högstadiet.

Är det onödigt att de läser kärnämnen?**Platschef, Företag B**

Nä, det kan man inte säga. Men det gäller att komma rätt från början.

Är verksamheten inne på skolan onödig?**Affärschef och platschef, Företag D**

Ingen utbildning är onödig.

Frågan är om det är rätt att ha teoriåret först. När de kommer från 9:an vet de inget om byggande. Att då läsa en massa teoretiska ämnen när man inte har bakgrunden – jag vet inte om det är så bra.

Om man lägger ihop det treåriga byggprogrammet och den treåriga lärlingstiden, är det bra? Eller är byggprogrammet onödigt?**Platschef, personalchef och yrkesarbetare, Företag C**

Det känns lite bortkastat. Under byggprogrammet är det också teoretisk utbildning, kärnämnen.

Hur många läser egentligen vidare när man gått byggprogrammet? Jag skulle inte komma in någonstans om jag skulle söka idag. Det är för låg nivå på kärnämnen för att komma in på högskolan.

Jag tycker att man ska få gymnasiekompetens i den utbildning man valt, även bygg. Det kan komma perioder när man står utan jobb och måste omskola sig. Ju mer man kan då, desto mindre behöver man komplettera.

Vi ska ha en bra allmänbildad, kompetent personal. Då menar jag människan i sin helhet. Det är bra även ur företagets synpunkt. Då kan man delta på ett annat sätt i det som händer och sker i företaget.

Byggprogrammet skulle behöva moderniseras. Det skulle behöva bli mer flexibelt, mer individanpassat. Den som inte kan ta till sig så mycket teoretiskt, skulle få ägna sig mer åt det praktiska.

Man ser hela byggutbildningen som två block, skolan bär ansvaret i tre år och företagen i tre år. Men för eleven gäller det att han är i utbildning i sex år. Under sex år ska han alltså få gymnasiekompetensen och lära sig yrket. Skolan räknar inte med de tre lärlingsåren. Därför blir det problem när de ska klämma in allt på det treåriga byggprogrammet.

Jag tror att det delvis handlar om lärarnas kompetens, de måste kunna göra undervisningen intressant.

Lärarna har tagit upp med oss i programrådet att de vill att vi på företagen ska kompetensutveckla dem löpande. Men vi har sagt att det är skolans ansvar, fast det klarar den inte.

Yrkesarbetare, Företag C

Jag tycker det. Särskilt första året.

Hur stort är problemet med byggprogrammet? Är det så att ni lever med det och tänker att vi får väl ta hand om killarna när de kommer och gör folk av dem då?

Regionchef, Företag C

Så är det. Det har gått så långt att vi vet när de kommer att de inte kan nästan nånting. Vi har blivit vana. Man bryr sig inte.

Platschef, Företag B

Jag vet inte om det är nåt särskilt med byggprogrammet. Det är väl som övriga skolan – det är fel från början. Allting är för slapt.

Jag har jobbat som snickare i 24 år, det är skillnad som natt och dag när ungdomarna kommer ut på en arbetsplats hur de bemöter vuxna människor, vilka tider de har. ”Jag gör väl som jag vill”, är inställningen.

Det är sällan man ser någon som kommer ut som är riktigt intresserad, som verkligen vill lära sig något. Det gäller även de som går som lärlingar. De allra flesta vill bara att dagen ska gå så fort som möjligt så de kan träffa sina kompisar.

Jag är pessimist.

Hur mycket beror det på skolan och hur mycket på annat?

Ja, vad beror det på att ungdomarna inte tar av sig mössan och är beredda att spöa lärarna?

Hur ser den ideala byggutbildningen ut?

Personalchef, Företag C

Jag har hela förslaget. Som jag har tagit upp i programrådet och i RYK.

Det finns 32 yrkesinriktningar i byggbranschen, från mudderverksarbetare, stenväggare, anläggning m.fl.

Vad vi talar om mest är trä, betong och murare. Vi kan bygga upp huset men vi blir aldrig färdiga, om inte golvläggarna, undertaksmontörerna, elektriker, plåtslagare, rörmokare m.fl. kommer dit. Några av specialyrkena har yrkesskola, men för flera av dem finns ingen utbildning.

Av de 80 elever som valde inriktning förra året, valde 79 trä, 1 betong.

Förra året ordnade vi inom RYK en utbildningsdag där vi presenterade de 8 yrkena som det var mest sug på och det var 20 som gjorde nya val. I år gör vi om detta under två dagar.

Det första vi tar bort är att eleverna under första året måste välja vad de ska bli. När de kommer ut hit ska de ha en specialinriktning på trä, betong eller murning. Under de första två åren i skolan måste de få en heltäckande branschkunskap, en bra grundkompetens i trä, betong och murning. Det kallar vi för byggnadsarbetare.

Det innebär att de inte behöver välja någonstans, de lägger helt enkelt en bra grund. Vi tar ju ändå hand om dem när de kommer ut. Då kan vi styra efter de behov som vi har. Yrkesarbetare som har bäst och bredast kompetens har vi störst nytta av.

I stället för att få ett yrkesbevis på att man är t.ex. träarbetare ska man få ett bevis på att man är byggnadsarbetare med behörighetsområden trä, betong och eventuellt murning (eller golv eller nåt annat).

Under de första två, tre åren får de alltså mycket ren yrkeskunskap i trä, betong, murning. Det ska ske både på skolan och i företagen. Företagen kan faktiskt gå till skolan också och prata.

Jag ser byggnadsarbetarna så att vi ska lära dem det som vi är bra på, det praktiska. Utbildningen på skolan ska vara en bra baskunskap i byggnation i sin helhet.

Har du fört fram detta förslag till skolan?

Ja, men där blir de livrädda. De hänger inte med i svängningarna på marknaden. När vi säger att nu får ni ta det lugnt med intagningarna för att vi ser att om två år så dalar det. Då går politikerna in och säger att alla som söker ska komma in. Om två, tre år rasar det ut ungdomar som vi inte kan ta emot. Men det lyssnar de inte på.

Yrkesarbetare, Företag C

Förslaget låter helt rätt.

Det man kan efterlysa är mer samarbete mellan skolan och företagen, både små och stora.

Personalchef, Företag C

Något som definitivt inte funkar är när lärlingen kommer ut (lärlingen omfattas inte av LAS) och han inte kan få fortsätta på företaget för att t.ex. jobbet tar slut, så ska man varsla till RYK där parterna (BI och Byggnads) kollektivavtalsenligt sitter. De ska under en månad hitta ersättningsjobb till lärlingen inom regionen. RYK har utbildningsansvaret under de tre lärlingsåren. Men där händer det väldigt lite. Där är en svag punkt.

Ni får alltså för lite gehör för era synpunkter och krav på utbildningen?

Personalchef, Företag C

Ja, det är min uppfattning. Förändringar tar också för lång tid.

Hur är samarbetet mellan skolan och företagen?

Kontaktlärare

Vi har ett väldigt bra samarbete med företagen, ett samarbete som vi byggt upp under många år.

Kan du önska något mer av det samarbetet?

Nej, jag tycker inte det. Det största problemet är nog att många elever inte är mogna att komma ut på byggena. De tar för sig lite för dåligt. Ungdomarna idag har inte lika bra självförtroende som de hade för 5-6 år sedan.

Ett annat stort problem är att vi lärare skulle behöva mer tid för att följa upp och styra utbildningen på företagen, så de inte får hålla på med samma sak hela tiden utan får pröva på lite av varje. Men vi hinner inte med. Vi är för få lärare. Skolan ska spara pengar och då går det inte att komma ifrån att utbildningen blir sämre.

Borde företagen vara mer här på skolan?

De kanske skulle kunna vara här lite mer och visa upp sig, men det är inget stort problem.

Byggfacket är här väldigt ofta i årskurs 3 och går igenom avtal och försäkringar och sånt.

Lärare 2

Det fungerar inte så bra, vi har för ont om tid. Vi har tjatat länge om att vi måste kunna följa upp dem som är ute på APU (arbetsplatsförlagd utbildning). Skolledningen vägrar dock se realiteterna. Vi skulle behöva vara fler bygglärare.

Vissa elever går som klockor, men de vill man ju också besöka, inte bara dem som strular till det. Annars känns det som att vi sviker våra elever, det vill jag inte. De blir som våra egna barn. Vi vill dem väl.

Man lägger på oss för mycket elever hela tiden, det känns inte bra.

Enda lösningen är att vi får mera resurser. Det är jätteviktigt att vi sköter arbetsgivar-kontakterna, annars kommer man ute på byggena att säga nej till våra elever. Då får vi ha hand om dem här i 3 års tid.

VD, Företag A

Det sker mest per telefon med kontaktläraren.

Platschef, Företag D

Vi har ingen kontakt med lärarna, utom när en av dem presenterar eleverna när de kommer ut på praktiken.

Inom RYK har vi kontakt med rektorerna, men det har vi kommit underfund med att det inte är tillräckligt. Vi måste också prata med lärarna och det ska vi börja med i år.

Det är viktigt att redan yrkesvägledarna i högstadiet får mer information.

En svårighet när de kommer ut på praktiken är att de behöver en mentor. Det gäller att de får en bra sådan. Det är kanske det viktigaste, så man kommer rätt från början.

VD, Företag B

Ja, det tror jag. Nu har inte vi varit särskilt aktiva att söka kontakt med skolan, men det borde ligga lite på skolan att komma hit och se vad vi gör nu. Jag tror att företagen skulle bli mer intresserade då.

Har inte företagen också ett ansvar för att det blir en kontakt?

Jo, visst är det så. Det förekommer och fungerar bra på högskolan, så det borde kunna gå bra även på byggprogrammet. Men då är det bästa om skolan tar kontakt när det är dags så kan vi nog för det mesta ställa upp med ganska kort varsel.

Vilken roll bör företagen ha i byggprogrammet?**VD, Företag A**

Företagen ska ta ett ansvar och ta den teoretiska biten av det som hör till yrket. Men frågan är hur man löser den ekonomiska biten. Om man kan dela på skolpengen, t.ex.?

Blir eleverna väl mottagna ute på företagen?

- Elev 1** Om man ger något till dem får man också något tillbaka. Om man visar intresse blir de glada. Det beror mycket på en själv.
- Elev 2** Bra! Det känns bra.
- Elev 3** Det är olika från person till person.
- Elev 4** Ja, det tycker jag faktiskt. Det är där man lär sig. Det är klart att man får göra en del skitjobb, men det får man ju alltid.
- Elev 5** Ja. Man lär sig nya saker nästan varje dag.

Lärare 2

De flesta, i vilket fall de större firmorna, tar sitt ansvar och tar hand om killarna. Det har blivit bättre jämfört med förr.

VD, Företag A

Det gäller att hitta rätt mentor. Det har vi lyckats med hittills.

Yrkesarbetare, Företag A

Eleverna har inte så bra självförtroende, de tycker att de kan för lite.

Platschef, Företag D

Det gäller att ha någon som vill och klarar av att ta hand om dem. De som jobbar på ackord vill definitivt inte.

Yrkesarbetare, Företag D

Jättebra. Jag hade bra handledare, det var viktigt. Jag tror att större företag har större möjligheter att ta hand om praktikanter.

Hur ser företagens rekryteringsbehov ut på kort och lång sikt – både kvantitativt och kvalitativt?

VD, Företag A

Idag är en golvläggare inte bara inriktad på golvläggning utan är mer en allsidig byggnadsarbetare. Vi har inventerat våra killar när det gäller kompetensen och vad de vill fortbilda sig i. Det är ett brett spektrum, från kakel, klinker, flytspackling, golvläggning, parkettläggning, parkettslipning, golvvård.

Vi ska nu titta på hur vi ska gå vidare och utveckla våra killar. Det blir främst internutbildning, men även en del externt.

Problemet är hur det ska finansieras, det kostar ju en del innan de är klara. Det finns hela tiden behov av vidareutbildning, så vi kan leva upp till den auktorisation vi har.

Vi kommer nog att behöva rekrytera ett par killar vartannat år.

Det är svårt att få ungdomarna att inse att hantverket verkligen är en framtid, det kommer att vara en bristvara.

Affärschef, Företag D

Inom 10 år är nästan halva personalstyrkan borta och den ska ersättas. Det innebär också att det är moget för förändringar. Då finns inte de gamla bromsklossarna kvar. Vi är tvungna, det finns inget val.

Läget är akut. Förutom de som kommer från skolan måste vi snart börja titta på andra grupper – invandrare, kvinnor – med de svårigheter det innebär.

Det finns inte så många invandrare i branschen, men det borde vara ett yrke som det vore ganska lätt för dem att anpassa sig till. Det är ett fritt yrke, man behöver inte kunna så mycket svenska för att kunna hävda sig.

Så jag tror det kommer invandrare, kvinnor och andra kategorier också.

Regionchef och personalchef, Företag C

Under senare tid har vi minskat på antalet yrkesarbetare. Men ser vi framåt så kommer vi att behöva alla igen. Allmänt verkar det som om allt skjuts fram ett halvår eller ett år. Det finns ett tryck efter bostäder, både hyres- och bostadsrätter och studentbostäder.

Vi har en snittålder på 41 år, en kraftig äldre stam och en kraftig ung stam. Men mellan 30 och 45 år är det tunt. De närmaste 7-8 åren kommer det att försvinna en hel del. Pensionsavgångarna kommer att vara betydligt större än tillförseln av nyutbildade. Det kommer alltså på 5-10 års sikt att bli ett kraftigt underskott av yrkesarbetare. Det kommer att fattas folk.

Det är väldigt få sökande till exempelvis betong, alla vill bli snickare.

Det finns olika sätt att bemöta detta. Husen kommer säkert att byggas, frågan är hur. Idag kan vi bygga ett bostadshus där vi har 15-20 hantverkare i produktion. Vi kan bygga det med 8 hantverkare också, om vi får en annan prefabricering m.m.

Sedan har arbetskraftsinvandring varit och är på tapeten.

VD, Företag B

Vi har relativt låg ålder på våra yrkesarbetare, snitt 38 år. Men på lite längre sikt är rekryteringsbehovet stort. Vi får inte heller överlappningen med de äldre duktiga killarna som kan föra över sina kunskaper till de yngre.

Social kompetens är enormt viktigt. Vi jobbar mycket med kommunikation gentemot våra kunder. Många gånger är det ett självständigt jobb där man möter kunden.

Den sociala kompetensen varierar förstås från person till person. Vi har sett både och när eleverna kommer ut.

Hur svarar byggprogrammet mot era rekryterings- och kompetensbehov?

VD, Företag A

Kvantitativt har det blivit bättre, och nu senast var det ganska många som var intresserade av golvläggning. I april blir det genom RYK (regionala yrkeskommittén) för andra året en hantverksmessa, där det finns stationer där eleverna kan prova på och få lite hum om vad de olika yrkena innebär.

Ett problem hittills har varit att eleverna valt den inriktning som lärarna tidigare i sitt yrkesliv haft, till 75% snickare.

När det gäller kompetensen tycker jag inte att skolan ger det som behövs. Ingen lärare där har en susning om golvläggning.

Eleverna skulle behöva komma ut i företagen så fort som möjligt, på skolan klarar man inte av att hålla isär de olika inriktningarna och det blir lite för mycket lekskola.

Affärschef och platschef, Företag D

Det blir bättre och bättre. För det första väljer nästan alla byggprogrammet i första hand. Det höjer statusen på intagningarna och vi får bättre elever som går ut. Motivation går före allt annat. Det är fler som fullföljer utbildningen.

Det mesta lär de sig på praktiken.

De ska kunna räkna och rita lite när de kommer. De är inte rädda att titta på en ritning.

VD, Företag B

Skolan och företagen behöver mötas oftare och diskutera de frågorna. Det är viktigt att företagen konkret talar om vad som är viktigt när killarna kommer ut. Det borde styra skolans verksamhet.

Sen finns det förstås grundläggande kunskaper som också är viktiga att de får med sig, svenska, matte m.m. Men det finns killar, kanske inte så många, som inte har så lätt att ta in de teoretiska ämnena, men som är duktiga i yrket. För dem kanske den gamla traditionella lärlingsutbildningen vore bättre.

Sen får man inte begära för mycket av yrkeskunskaperna när killarna kommer ut. Det är när man kommer ut i företagen som man verkligen får börja lära sig saker. Då är den allmänna inställningen väldigt viktig, att man vill, att man har motivationen.

Frågan är om byggprogrammet behöver vara tre år, det är lång tid. Tidigare var det två år, det skulle nog räcka. De flesta väljer ju byggprogrammet för att de vill jobba med händerna.

Varför valde du gymnasieskolans byggprogram?

Elev 1 Jag gillar att arbeta med kroppen och att vara ute. Att vara byggarbetare har man nytta av hela livet.

Elev 2 Av intresse. Jag har alltid tyckt om att jobba i trä. Och att jobba med händerna.

Elev 3 Jag var väldigt osäker i 9:an, men jag ville jobba med händerna, gillar att kakla. Så byggprogrammet låg rätt nära till hands.

Elev 4 Varierande jobb, mycket ute, inte sitta still, olika moment.

Elev 5 Mest för att jag inte kan sitta still, jag måste röra mig. Så tjänar man ganska bra. Variation.

Yrkesarbetare, Företag D

1 Man visste att man skulle garanteras jobb. Jag visste egentligen inte vad jag ville.

2: Jag ville vara ute och jobba. Dessutom jobbade min far inom yrket, så det blev lite naturligt.

Yrkesarbetare, Företag B

1 Jag ville inte sitta stilla på kontor. Jag vill röra på mig. Jag chansade på bygg och trivdes med det. Det känns som det varit rätt.

2 Det kändes naturligt – både min far och min bror var snickare, och även längre tillbaks. Plus intresse.

Vad är det bästa med byggbranschen?

- Elev 1** Det är kul att det man gör syns. Att kunna gå tillbaks och se att det här jag varit med att bygga.
- Elev 2** De flesta som jobbar ute på byggena är jättetrevliga, men det finns också surgubbar.
- Elev 3** Bra gemenskap med grabbarna. Man möter mycket folk.
- Elev 4** Man har väldigt bra nytta av den, i alla sammanhang. Det finns ganska mycket jobb.
- Elev 5** Att man får röra på sig.

Yrkesarbetare, Företag A

Friheten och kompisarna. Jag tycker inte om att sitta still och jag kan styra en del när jag ska göra saker.

Yrkesarbetare, Företag D

Jag tycker det är helt kanon, mycket bättre än jag förväntade. Det är fritt, man får vara ute, schysta arbetskompisar. Nackdelen är att det kan bli enformigt ibland, men inte så ofta.

Yrkesarbetare, Företag C

Flexibiliteten. Får träffa nya människor och göra nya saker på nya arbetsplatser. Lönen är förhållandevis bra. Vädret är både det bästa och sämsta.

Yrkesarbetare, Företag B

Man sköter sig själv. Och man får göra många olika saker, och är inte kvar på samma arbetsplats alltför länge. Man får göra saker med händerna.

Vad är det sämsta med byggbranschen?

- Elev 1** Att det är så riskfyllt. Det är ett farligt yrke.
- Elev 2** Det kan vara väldigt tungt och jobbigt.
- Elev 3** Att gå upp så förbannat tidigt. Men man vänjer sig väl.
- Elev 4** Att man slarvar så mycket. Mycket svartjobb.
- Elev 5** Vädret, när det är dåligt. Fast bra när vädret är fint. Arbetskadorna.

Yrkesarbetare, Företag A

Byggstressen. Allt ska gå så fort, så det blir mycket fusk och fel. Det kan bli osämja mellan de olika yrkesgrupperna.

Yrkesarbetare, Företag C

Det sämsta är arbetsmiljön, dammigt, bullrigt, tunga lyft. Där finns mycket att göra.

Yrkesarbetare, Företag B

- 1** Allt bilande, dammigt och dant. Jag har bara hållit på i 10 år, men man blir slut i axlarna ändå. Att jobba i dammiga miljöer. Man andas in mycket skit.

- 2 Alla tunga lyft, damm och buller, stress. Det sliter på kroppen. Det har hänt skrämmande lite under åren när det gäller arbetsmiljön.

Vilka förväntningar har du på vart utbildningen leder?

- Elev 1** Att bli duktig på det jag ska hålla på med.
Elev 2 Jag ska jobba ett par år, sen ska jag plugga vidare till byggnadsingenjör.
Elev 3 Att jag kan få ett jobb, så jag kan flytta hemifrån och stå på egna ben.
Elev 4 Att vara väl förberedd på vad som väntar när jag kommer ut.
Elev 5 Att jag ska få ett bra jobb, som är kul och där jag tjänar lite pengar.

Förväntningar på / möjligheter till karriär och utveckling?

- Elev 1** Det är nog rätt så bra. Jag har tänkt på att jag skulle kunna bli platschef.
Elev 2 För oss i årskurs 2 ser det bra ut, men för 1:orna blir det tuffare.
Elev 3 Jo, det kan nog finnas, men det är inget mål för mig. Får jag ett förslag tar jag nog det. Jag har inga planer på att bli byggnadsingenjör.
Elev 4 Jag har tänkt bli byggnadsingenjör.
Elev 5 De flesta blir väl kvar som vanliga snickare. Ska man avancera måste man väl plugga vidare, det kanske jag ska göra. Platschef kanske.

Vilka möjligheter till kompetensutveckling finns i företagen?

VD, Företag A

Vi vill att de ska bli fulländade yrkesmän och känna yrkesstolthet. Alla ska kunna det mesta, vi ska ha en jämn nivå. Sen kan vi internrekrytera någon till en arbetsledande funktion. Vi har bara en arbetsledare.

Yrkesarbetare, Företag A:

Vi hade ett möte före jul om just det och det kom fram väldigt mycket. Vi ska ha en bredd så vi klarar av många olika tekniker, t.ex. både kakla och lägga golv.

Företagen måste ställa större krav på skolorna, så att eleverna är lite självständiga när de kommer ut.

Affärschef, Företag D

Skolan ska ta en del av den. Ingen ska gå ut skolan som inte har kompetenscertifikatet "heta arbeten" (det handlar om att förebygga brand). Inom anläggning likaså skulle de ha certifikatet "arbete på väg". Det skulle ingå i riktiga skolutbildningen. Vi har erbjudit oss att hålla med instruktörer som kommer till skolan och tar hand om dessa kurser. Så till nästa läsår blir det nog så, på försök.

Körkort borde också alla ha.

Yrkesarbetare, Företag D

Om man tar tag i det själv tror jag att man får stor respons från företaget. Men företaget tar inte så mycket initiativ.

Man skulle kunna gå lite kurser på vintern i stället för att gå hemma. (Inom anläggning finns det i allmänhet inget att göra på vintern.)

Personalchef, Företag C

Vi har börjat en process med utvecklingssamtal, där vi får en kartläggning och behovsanalys av vad de anställda vill, företagets mål och vart man styr resan. 300 killar här i regionen ska in och träffa arbetsledare och platschefer.

Vi har f.n. 15 killar från produktionen som går och lär sig jobbet som arbetsledare. I två års tid läser de internt olika kurser.

Yrkesarbetare, Företag C

Jag tycker man får mer och mer ansvar hela tiden. Det är bra. Mycket beror det på vem som är arbetsledare.

VD, Företag B

Dels jobbar vi med medarbetarsamtal, där diskuteras frågor som gäller utbildning. Vi försöker se till att en kille som kommer ut från skolan under lärlingstiden får varierande arbetsuppgifter och en bra läromästare.

Vi har ett mellansteg som vi kallar ”arbetande förman”, där de får lite om ledarskap, juridik och ekonomi. Flera av dem blir arbetsledare.

Yrkesarbetare, Företag B

- 1 Inget speciellt vad jag vet.
- 2 Det finns, men jag har inte funderat på ditta.

Vad skulle behöva förändras i byggbranschen för att göra den mer attraktiv?

Personalchef, Företag C

Historiskt har det handlat om lönen, i framtiden måste det kanske finnas andra saker med i en anställning. Det är få som blir ålderspensionärer, en på 15-20, resten blir förtidspensionärer. Det finns mycket att göra så killarna orkar med att bygga hela livet. Är vi nummer ett av byggföretagen, då får vi folket.

Varför ska man egentligen börja så tidigt på mornarna?

Affärschef, Företag D

Ja, det kan man fråga sig. Det är bara tradition. Egentligen får vi inte starta maskiner före sju och när det gäller byggservice vill inte folk att vi kommer före sju. Jag är övertygad om att det kommer en ändring ganska snart.

VD, Företag B

Ja, det kan man fråga sig. Vi har haft en del elever från det 3-åriga byggprogrammet hos oss. Det är faktiskt få som är riktigt intresserade av det de gör. Det känns lite oroväckande. De tycker det är tidigt att gå upp på mornarna. Är det kanske vi som ska ställa om till moderna människor, eller är det de som ska anpassa sig till branschen? Ska vi kanske tänka om och rucka lite på arbetstiderna för att göra branschen mer intressant och populär?

Är det önskvärt med fler tjejer bland yrkesarbetarna?

Elev 1 Ja, då har man lite att titta på. Det skulle nog vara bra.

Elev 2 Ja, det vore kul. Nu har man inget att titta på.

Elev 3 Ja, inte för min egen skull, men det vore bra att ha.

Elev 4 Ja, det tycker jag. De kan sprida mer harmoni.

Elev 5 Ja, det vore schyst att kolla på. De tänker på ett annat sätt. Är mer ordentliga.

Kontaktlärare

Ja, det tycker jag nog. De få som finns väljer måleri, vilket jag nog tycker de passar bäst för. Kanske kakling också. I övrigt är det nog lite tufft för dem. Det blir en mjukare stämning i de klasser där det finns tjejer, så det har vi inget emot alls.

Lärare 2

Ja, varför inte. Samtidigt vet man hur det är ute på byggena, och det är väl ingen miljö som jag vill att min dotter skulle växa upp i. Det är tuff jargong, så de tjejer som hoppar på det här måste ha mycket skinn på näsan.

Tjejerna tänker på ett annat sätt så de kan säkert tillföra mycket i utvecklingen på byggena, t.ex. ergonomiskt.

Men man ska inte försöka kvotera in dem, det måste ske av fri vilja.

VD, Företag A

Ja, det vore inte fel. Fast jobbet här är ganska tungt. Tjejerna har en viss lugnande effekt på killarna, så att de skärper till sig mer. De har nog en lite annorlunda syn på ansvar och ordning och reda.

Vi har inte haft någon tjej här, men dörrarna står öppna. Det finns en del praktiska problem, som t.ex. hur man ordnar med omklädning.

Yrkesarbetare, Företag A

Jag har absolut inget emot det, det skulle lätta upp stämningen väldigt mycket. Jobben blir nog varken bättre eller sämre, men stämningen blir bättre. Men frågan är om de orkar.

Affärschef, Företag D

Det blir en annan stämning. Men vi måste nog anpassa branschen för att få in mer kvinnor. T.ex. ändra våra arbetstider. När jag är och pratar på högskolan tycker de att det är omänskligt att börja före 7 på morgonen. Sen vill de kunna flexa lite grann för att kunna lämna och hämta barn. Jag tror att vi står inför en hel del förändringar.

Regionchef, personalchef, platschef och yrkesarbetare, Företag C

Jag tror det blir svårt. De orkar inte på samma sätt som killar.

Jag tror de skulle kunna tillföra en hel del. Jargongen kan ibland vara lite väl tröttsam och jag tror att tjejerna kan luckra upp det. Det finns säkert yrken inom bygg som även tjejer klarar av.

Det skulle kunna öppnas helt andra sätt att jobba om det fanns mer tjejer i företaget. Det skulle bli ett annat klimat, både på gott och ont. De skulle inte acceptera det tempo som vi har ute på byggena.

Det kan bli mer ordning och reda, bättre arbetsklimat. Det kan i slutändan skapa en bättre produkt. De tänker i andra banor.

Tjejerna skulle bli bortskrämda om de fick se våra omklädningsförhållanden och toaletter. De har högre krav på hygien än vad vi har.

VD, Företag B

Ja, jag tror tjejer kan bidra mycket till en annan stämning på arbetsplatsen, ett annat sätt att tänka, mer ordning och reda. Sen har de sina fysiska begränsningar.

Går det inte att göra arbetet fysiskt lättare?

Jo, sätter man upp ett mål och ger sig sjutton på att verkligen uppnå det, så nog klarar vi av det. Då vidtar man de åtgärder som behövs.

Platschef, Företag B

Jo, men jag tror de får en väldigt tuff tillvaro.

Yrkesarbetare, Företag B

- 1 Ja, varför inte? Men jag vet inte om de skulle tillföra så mycket mer. Jag har inte funderat så mycket på det.
- 2 Ja, det vore väl inte fel. Bra att blanda upp, men det kan vara väldigt tufft. Det kan vara en fördel, om man hittar på bättre metoder och hjälpmedel.

Skulle ni förlora i konkurrenskraft med fler tjejer om tempot sjunker?

Personalchef, Företag C

Det finns inget som säger att man inte kan göra mindre förpackningar som även tjejer kan lyfta.

Jag tror att i framtiden kommer företag som lyckas få killar och tjejer att jobba ihop och hitta nya koncept kommer att vara framgångsrika.

Det är svårt att säga om arbetet kommer att ta längre tid om vi får fler tjejer.

Det verkar som det är trögt att förändra saker och ting. Var finns motståndet?

Affärschef, Företag D:

Det är i branschen, i de egna leden. ”Vi har alltid gjort så här.” Vi måste få in synen att det går att förändra. Det vi får börja med är arbetstiderna. Arbetsmiljön är däremot inget stort problem.

85% totalt tycker att de kan påverka sitt eget arbete. Två tredjedelar tycker att det är högt i tak.

Vad krävs för att branschen ska bli mer förändringsbenägen?

Affärschef, Företag D:

Generationsskifte är nog det viktigaste. Kanske jämnheten i tillgång på jobb. När det går nedåt ska många bort och då är det alltid de yngsta som går. De gamla blir kvar. Sen kommer de inte tillbaka till branschen.

Hur är byggprogrammet upplagt på ert gymnasium?

Kontaktlärare

Åk 1 ska pröva på lite av varje: snickra, mura, betong, anläggning, måleri, plåt. I slutet av åk 1 väljer man inriktning.

I åk 2 är eleverna både inne och ute. Två dagars praktik i 2:an och tre dagar i 3:an. En del elever är inte mogna för att vara ute på byggen, dem får vi ta hand om här i skolan. Men i slutet av åk 3 brukar även de svaga bli karlar.

När de är inne på skolan läser de kärnämnen – svenska, matte, engelska, samhällskunskap, religion.

Vad ska byggprogrammet leda till för eleverna?

Kontaktlärare

Alla ska få jobb. Tidigare hade vi t.o.m. en jobbgaranti. (Jämför med Skolverkets målformulering nedan. Rapportförfattarens anteckning.)

Detta läsår har vi tagit in så många elever så det kommer att bli problem med att skaffa praktikplatser till alla. Alla som sökt har tagits in. Det finns också en hel del 2:or som ska ha platser.

Jag tror inte skolledningen har förstått problematiken.

Hur har din roll som lärare förändrats?

Kontaktlärare

Idag är det mycket mer socialt arrangemang kring eleverna. Skolan ser ju ut som samhället i övrigt. Många elever är trasiga och kommer från trasiga hem. Man känner ibland när man går hem att man är alldeles slut, man ska vara pappa åt 18 elever. Vi bygglärare har fått en helt annan roll. Det här med yrket kommer nästan i andra och tredje hand.

Kursinformation

Här följer ett utdrag ur Skolverkets information 2002/2003 om det nationella byggprogrammet.

Samtliga nationella program omfattar kärnämneskurser, gemensamma karaktärsämneskurser och valbara kurser samt projektarbete och individuellt val. Kärnämnen är svenska, engelska, matematik, samhällskunskap, naturkunskap, religion, idrott och hälsa, estetisk verksamhet.

De nationella programmen ger en bred basutbildning och behörighet att studera på universitet eller högskola.

Programmål

Byggprogrammet syftar till att ge en bred orientering om byggprocessen och till att ge grundläggande kunskaper inom nybyggnad och renovering av hus och anläggningar. Programmet syftar även till att ge en grund för ett fortsatt lärande i arbetslivet och för vidare studier.

Arbeten inom byggnadsområdet utförs ofta i nära kontakt med beställaren, vilket ställer särskilda krav på den anställdes serviceförmåga och kreativitet. Social förmåga och servicekänsla är därför viktigt. Andra generella krav är språkliga färdigheter, kvalitetsmedvetenhet, entreprenörskap samt förmåga att arbeta i och leda projekt. Den tilltagande internationaliseringen ställer även krav på språkkunskaper utöver svenska samt förståelse för andra kulturella mönster.

Genom samverkan mellan kärnämnen och karaktärsämnen samt genom att praktiska och teoretiska inslag förs samman och integreras i olika ämnen och kurser bildas en helhet i utbildningen och utvecklas den kompetens som krävs i arbetslivet.

Den arbetsplatsförlagda utbildningen ger erfarenheter av programmets verksamhetsområden och möjlighet att tillämpa och värdera olika arbetsmetoder liksom möjlighet att arbeta såväl självständigt som i arbetslag. Arbetsplatsförläggningen ökar förståelsen för den yrkesverksamhet som utbildningen skall förbereda för och bidrar till utveckling av bland annat servicekänsla, kvalitet i det tekniska utförandet och förståelse av företagandets villkor.

Skolans ansvar

Skolan skall ansvara för att eleverna vid fullföljd utbildning:

- förstår sambandet mellan olika delar i arbetsprocessen och kraven på kvalitet i var och en av dessa,
- kan situationsanpassa tekniker och arbetsmetoder på ett rationellt sätt i byggprocessen,
- har kännedom om byggtradition i Sverige och andra länder,

- kritiskt kan granska och utvärdera det egna arbetet med utgångspunkt i gällande kvalitetssäkringssystem,
- har kännedom om informationsteknik och annan teknik och material av betydelse inom det bygg- och anläggningstekniska området,
- har förmåga att diskutera och ta ställning till etiska frågor och förhållningssätt som rör yrkesutövningen,
- kan kommunicera på svenska och engelska med sikte på behovet i yrket, samhällslivet och vidare studier,
- kan använda informations- och kommunikationsteknik inom verksamhetsområdet,
- har kunskaper om faktorer som påverkar hälsa och säkerhet och har kännedom om hur arbetsmiljöfrågor hanteras inom berörda verksamheter samt kan verka för en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö,
- har insikt om hur kretsloppstänkande kan tillämpas samt hur resurs- och energihushållning kan användas inom de verksamheter som utbildningen berör,
- har kännedom om de bestämmelser och internationella överenskommelser som gäller för området.

Skolverkets utvärdering 1999

Den senaste utvärderingen av byggprogrammet som Skolverket gjort är från 1999. Resultatet finns i rapporten nr 182, "Utvärdering av fem gymnasieprogram 1999".

Utvärderingen baseras bland annat på fallstudier i sex olika skolor där skolledare, lärare och elever intervjuats, en enkät med 150 elever på tio andra skolor och intervjuer med branschrepresentanter och företrädare för regionala yrkeskommittéer i sex regioner.

En jämförelse av resultaten i den utvärderingen och den undersökning som jag gjort i februari 2003 visar att inte mycket tycks ha hänt med byggprogrammet de senaste fyra åren. Uppfattningarna om utbildningen är i stort sett desamma.

Här följer ett relevant axplock ur Skolverkets rapport:

- En negativ trend konstateras när det gäller elevernas kunskapsutveckling i såväl yrkesämnena som kärnämnena. Branschrepresentanterna menar att många elever inte längre klarar det mest elementära. "Att kunna läsa tumstocken är inte någon självklarhet när man slutar trean", säger en från branschen.
- De allra flesta yrkeslärarna på byggprogrammet härstammar från den tidigare Ba-linjen och den ensidighet som då fanns i lärarkompetensen kvarstår i stor utsträckning. Nyrekrytering, i syfte att bredda lärarkompetensen, har endast skett i något enstaka fall på de besökta skolorna. Den absoluta majoriteten av yrkeslärarna tillhör den s.k. snickararistokratin, d.v.s. är träarbetare. Den fortbildning och kompetensmässiga breddning av yrkeslärarna som efterlystes i förarbetena till gymnasiereformen har till stor del uteblivit.
- På flera av skolorna upplever eleverna att lärarna håller kvar vid det gamla och beprövade och att inslagen av förnyelse och utveckling är få. Ibland har kontrasten enligt eleverna blivit skarp när de på praktiken mött helt andra metoder än på skolan.
- Byggeleverna är generellt sett mycket negativa till de obligatoriska kärnämnena (som upptar närmare en tredjedel av utbildningstiden). "Åt helvete med teorin!", säger en elev.
- Eleverna är som regel mycket positiva till praktikperioderna. Det är under dem de tycker att de lär sig någonting.
- Missnöje är stort bland eleverna med hur skolan sköter uppföljningen av praktiken. Även lärarna är mycket frustrerade över situationen.
- Mycket få handledare ute på byggena har genomgått handledarutbildning i skolans regi och har därför svårt att göra en kursbaserad bedömning av elevens prestationer. Samtidigt blir eleverna socialt väl omhändertagna av sina handledare och de allra flesta är nöjda med den handledare de haft.
- Flera lärare säger att allt fler elever har sociala problem som de måste ägna allt mer tid åt.
- Det lokala genomförandet av byggprogrammet är hårt styrt av de rekommendationer till "måste-kurser" som branschen lämnar. Det har både för- och nackdelar. Det garanterar att utbildningen fungerar som en grundsten för den kommande lärlingsutbildningen i företagen. Å andra sidan begränsar det sko-

lornas kursutbud och därmed den bredd och flexibilitet som formellt eftersträvas.

- Antalet sökande till byggprogrammet sjönk drastiskt under 1990-talet. Hösten 1990 antogs 8 000 elever – hösten 1998 var antalet nere i 1 800.
- Allt fler elever avbryter studierna på byggprogrammet. Knappt två tredjedelar fullföljer utbildningen. Bland de elever som fullföljer erhåller en knapp fjärdedel inget slutbetyg och en lika stor andel uppnår inte grundläggande behörighet för högskolestudier.

Skolverkets rapport ”Efter skolan”

2001 gjorde Skolverket en nationell utvärdering (rapport 223) av vad som hänt med byggprogramselever de första åren efter skolan. Eleverna tillhör årskullarna födda 1978, 1979 och 1980.

Här är några intressanta resultat:

- En fjärdedel av eleverna fullföljde inte utbildningen och fick alltså inget slutbetyg.
- Lite mer än varannan elev hade slutbetyg med grundläggande behörighet till högskolestudier.
- Endast 1 procent av dem som gått byggprogrammet påbörjade högskolestudier inom fyra år efter gymnasieutbildningen.
- Tre år efter byggprogrammet jobbade fyra av tio inom ett målyrke, d.v.s. hade arbetsuppgifter som stämde överens med utbildningen.
- Av dem som hade jobb tre år efter gymnasiet arbetade drygt hälften med bygg- och anläggningsarbete.

Fakta om byggprogrammet

(Källa: Årsrapport 2001 från Byggnadsindustrins yrkesnämnd)

- **Allt fler väljer byggprogrammet.** Sedan bottennoteringen 1998 pekar antalet sökande till byggprogrammet uppåt. Hösten 2001 valde 4 246 ungdomar programmet i första hand. Antalet intagningsplatser var 3 332, att jämföra med 2 690 år 1998.
- **Val av yrkesinriktning.** 63 procent av de elever som i december 2001 gick i årskurserna 2 och 3 hade valt trä som yrkesinriktning.
- **Studieavbrott.** Hösten 1999 togs 2 792 elever in på byggprogrammet i hela landet. Hösten 2000 fanns 2 439 (87 procent) av dem kvar i programmet och hösten 2001 hade antalet minskat till 2 292 (82 procent).